

*С. Б. Іваницька,
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава
І. О. Мороховець,
студентка
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава*

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ МОЛОДІ УКРАЇНИ

*S. B. Ivanytska,
PhD in Economics, Associate Professor of business economics and human resource management
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Poltava
I. A. Morohovets,
student
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Poltava*

THE PROBLEM OF UNEMPLOYMENT OF YOUNG PEOPLE OF UKRAINE

У статті розглянуто актуальні проблеми безробіття серед молоді, досліджено причини його виникнення. Проаналізовано рівень зайнятості та безробіття молоді України. Розглянуто основні напрями регулювання молодіжної зайнятості на державному та регіональному рівні. Сформовані завдання щодо покращення процесу працевлаштування молодих спеціалістів. Визначені основні напрями зниження рівня безробіття молоді на ринку праці та підвищення рівня працевлаштування.

The article discusses the current problems of youth unemployment, investigated its causes have been studied. Analyzed the level of employment and unemployment of young people of Ukraine. The basic directions of regulation of youth employment at the state and regional level. Objectives were generated to improve the process of employment of young specialists. The main directions of reducing the level of youth unemployment in the labor market and increase employment.

Ключові слова: *молодь, працевлаштування, ринок праці, зайнятість, безробіття.*

Keywords: *youth, job providing, labor market, employment, unemployment.*

Вступ. Ринкові перетворення в Україні супроводжуються багатьма відчутними соціально-економічними наслідками для суспільства, в тому числі й безробіттям населення. Безробіття молоді на сьогоднішній день є дуже актуальною проблемою. Щорічно на ринок праці виходить велика кількість випускників шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів. Юнакам і дівчатам після закінчення навчання, як правило, дуже важко влаштуватися на роботу.

Молодь – це головна складова ринку робочої сили. Вона володіє необхідним потенціалом, реалізація якого найближчим часом може істотно поліпшити економічне та соціальне становище суспільства і відродити національно-духовні надбання українського народу.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Оскільки дане економічне явище є однією з найважливіших проблем будь-якої країни світу, то й до її вирішення зверталася велика кількість зарубіжних та українських науковців. Зокрема це: Дж. М. Кейнс, А. Маршалл, А. Оукен, П.О. В.В. Адамчук, Б.М. Генкін, І.М. Чистяков, Нікіфоров, Д. Акімов, А.О. Вольська, О.А. Грیشнова, М.І. Долішній, Л.М. Колишня, О. Пазюк, О. Пономарьова, Т.М. Соколова, В. Юрчишин, Г.В. Левчук.

Постановка завдання. Метою статті є проаналізувати основні проблеми безробіття молоді в Україні, а також визначити напрями та розробити пропозиції щодо підвищення рівня зайнятості серед молоді.

Виклад основного матеріалу. Безробітна молодь – це особлива соціальна група, яка в певний час не має такої цінності, як робота, пов'язаного з нею престижу, матеріального добробуту та загального визнання. Це

відчутно впливає на загальну мотивацію поведінки молодих людей, мотиви вибору й опанування професії або перенавчання.

Значну частину безробітної молоді становить контингент молодих людей – випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів, які здобули професію (спеціальність) і вперше виходять на ринок праці. На думку фахівців, тенденція до зростання на ринку праці кількості освіченої молоді поглиблюватиметься і в найближчій перспективі.

Безробіття молоді – соціально-економічне явище, при якому працездатна молодь перебуває в пошуках роботи та готова приступити до неї, але не може реалізувати своє право на працю, чим втрачає основні засоби до існування.

Сьогодні значна частина молоді подає документи до вищих навчальних закладів та намагається продовжити своє навчання. Та відчувається недосконалість старої системи підготовки робочих кадрів і молодих спеціалістів, яка раніше не була орієнтована на вимоги ринку праці та продовжує своє інерційне існування й нині. Щороку українські навчальні заклади випускають понад 500 тис. молодих спеціалістів, які не знаходять відповідного попиту на отриману спеціальність або не мають можливості задовольнити свої вимоги щодо рівня оплати праці [9].

Щорічно в Державну службу зайнятості звертаються близько 5-7% (92 тис) випускників навчальних закладів. [9].

Проблеми молоді на ринку праці обумовлені певними особливостями соціального стану і трудової поведінки, а саме: досить високим освітнім рівнем; наявністю професії або кваліфікації; низькою адаптованістю та вразливістю щодо навколишнього економічного та соціального середовища; підвищеними вимогами щодо працевлаштування (престижу, заробітку), змісту, характеру й умов праці.

Основною проблемою працевлаштування молодого випускника є пошук роботи за фахом. Однак багато підприємств беруть на роботу найбільш успішних випускників вищих навчальних закладів і оцінюють рівень знань, отриманих молодим фахівцем. Деякі роботодавці бачать перевагу прийому на роботу молодих спеціалістів в економії фінансових коштів на оплату роботи працівників. Багато роботодавців шукають молодих спеціалістів з хорошими твердими теоретичними знаннями, вважаючи, що практичний досвід краще отримувати на тому підприємстві, на якому фахівець буде працювати. Тому виникає проблема підвищення ефективності методів розвитку кар'єри випускників навчальних закладів.

На ринку праці давно існує проблема невідповідності знань та умінь, отриманих випускниками вищих навчальних закладів, та запитом роботодавців. Основними характеристиками сучасного випускника вищого навчального закладу є амбіційність, ініціативність, активність, цілеспрямованість та невизначеність. При цьому, як визначено в дослідженні «Випускники українських ВНЗ очима роботодавців», серйозною перешкодою в роботі стає відсутність (або недостатній рівень володіння) навичок міжособистісного спілкування таких, як «комунікабельність, вміння презентувати, вести переговори, емоційний контроль». Значною проблемою абсолютно для всіх випускників, незалежно від рівня їхньої теоретичної підготовки, підприємства вважають відірваність знань від практики, невідповідність до роботи в реальному бізнесі і нерозуміння того, як цей бізнес працює. Таким чином необхідно орієнтувати студента на протязі навчання у вищому навчальному закладі до вимог роботодавця.

Також, у даний час, посиленню напруги на українському молодіжному ринку праці сприяли такі фактори: криза в економіці, демографічний фактор, ліквідація робочих місць з менш жорсткими та створення нових – з більш жорсткими вимогами найму, перехід підприємств у руки приватних власників.

В Україні зростання безробіття в 2014 році спровоковане жорсткою економічною політикою. Як результат - закриття підприємств, падіння цілих галузей.

Фінансова криза, яка стала соціально-економічною кризою, призвела до різкого зростання безробіття серед молоді у світі і збільшила недовіру молодих людей до інститутів, урядів та корпорацій.

Більш як 1,2 млрд осіб у світі - це молодь у віці від 15 до 24 років. За даними Всесвітнього економічного форуму, 357 млн з них ніде не навчалися і не працювали. Ця цифра продовжує зростати [10].

Держава, визначаючи конкретні шляхи становлення та розвитку суспільства, орієнтується передусім на молоде покоління віком 16-28 років, потенціал і знання якого, помножені на досвід попередніх поколінь, можуть стати запорукою прогресивного розвитку незалежної держави. Молодь – це головний стратегічний резерв суспільних реформ, які не можуть здійснюватися без виходу на якісно новий рівень розвитку суспільства. Не використаний потенціал має вирішальне значення для багатьох держав, що розвиваються, з великим відсотком молоді серед населення. Молодь має досить великі та суттєві переваги порівняно з іншими віковими категоріями працездатного населення. У молодих людей найбільш тривалий період майбутньої працездатності, кращі показники фізичного здоров'я та витривалості, порівняно високий загальноосвітній рівень, найбільша професійна та міграційна мобільність. Водночас, молоді люди більше за інші вікові групи страждають через відсутність роботи. В Україні молодіжне безробіття вважають одним із найактуальніших питань соціально-економічної політики держави, оскільки молодіжні проблеми суттєво впливають на майбутнє економіки та державне становлення України [9]. Незважаючи на те, що державними органами розроблено та впроваджується ціла низка заходів щодо реалізації молодіжної політики на політичному, соціальному, економічному, законодавчому й організаційному рівнях, проблеми молоді у сфері освіти, професійної підготовки, зайнятості, охорони здоров'я та соціальних питань у повному обсязі не вирішено.

Британська The Guardian опублікувала дані, які дозволяють оцінити втрати європейської економіки від молодіжного безробіття. Ця цифра сягає 153 млрд євро на рік. Така ситуація призводить до економічних збитків. Це і соціальні виплати, і неотриманий прибуток. Щотижня ці втрати перевищують 3 млрд євро [12].

За даними Державної служби статистики України у I кварталі 2015 року рівень зайнятості серед осіб у віці 25-29 років становив 71,1% та був вищим, ніж в середньому серед всіх вікових груп (56,0%), а серед осіб віком 15-24 роки цей показник склав лише 27,9%. Низький рівень зайнятості таких осіб обумовлений тим, що молодь у такому віці навчається та не має стійких конкурентних переваг на ринку праці. Рівень безробіття, визначений за методологією Міжнародної організації праці (МОП) серед молоді у віці 25-29 років у I кварталі 2015 року становив 12,2%. Серед осіб у віці 15-24 роки цей показник у I кварталі 2015 року - 22,8% та був більш як удвічі вищий, ніж цей показник серед всіх вікових груп. Високий рівень безробіття обумовлений тим, що значна частина молодих людей не має необхідних професійних навичок і досвіду роботи [2].

Відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», до молоді відносяться громадяни України віком від 14 до 35 років. У I півріччі 2015 року статус безробітного у державній службі зайнятості мали 405,5 тис. осіб у віці до 35 років. Серед безробітних у віці до 35 років, зареєстрованих у державній службі зайнятості, які мали професійний досвід, станом на кінець червня 2015 року: кожний п'ятий раніше працював в оптовій та роздрібній торгівлі, у переробній промисловості працювало 15,7% молодих осіб; у сфері державного управління й оборони – 13,0%; у фінансовій та страховій діяльності – 10%, у сільському, лісовому та рибному господарстві – 9,2% [9].

Для подолання проблеми безробіття, зокрема серед молоді, державною службою зайнятості здійснюються заходи активної політики сприяння зайнятості населення: надання інформаційних, консультаційних та профорієнтаційних послуг, створення банку вакансій та пошук підходящої роботи, сприяння в працевлаштуванні громадян, у тому числі шляхом організації підприємницької діяльності, організація професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації безробітних, організація і фінансування громадських робіт, виплата допомоги по безробіттю.

За направленням служби зайнятості у I півріччі 2015 року знайшли роботу 152 тис. осіб молодих громадян, в тому числі 97,5 тис. безробітних. Серед молодих осіб, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню (молодь, яка закінчила або припинила навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах; яка звільнилася із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби, і яка вперше приймається на роботу) державною службою зайнятості у I півріччі 2015 року на перше робоче місце працевлаштувалися 632 таких особи [9].

Щоб уявляти ситуацію, яка склалася на вітчизняному ринку праці доцільно проаналізувати статистичні данні щодо рівня безробіття населення у віці 15-70, 15-24 та 25-29 років у середньому за 2001р. та 2008 – 2014 роки, які представлені на рисунку 1 [9].

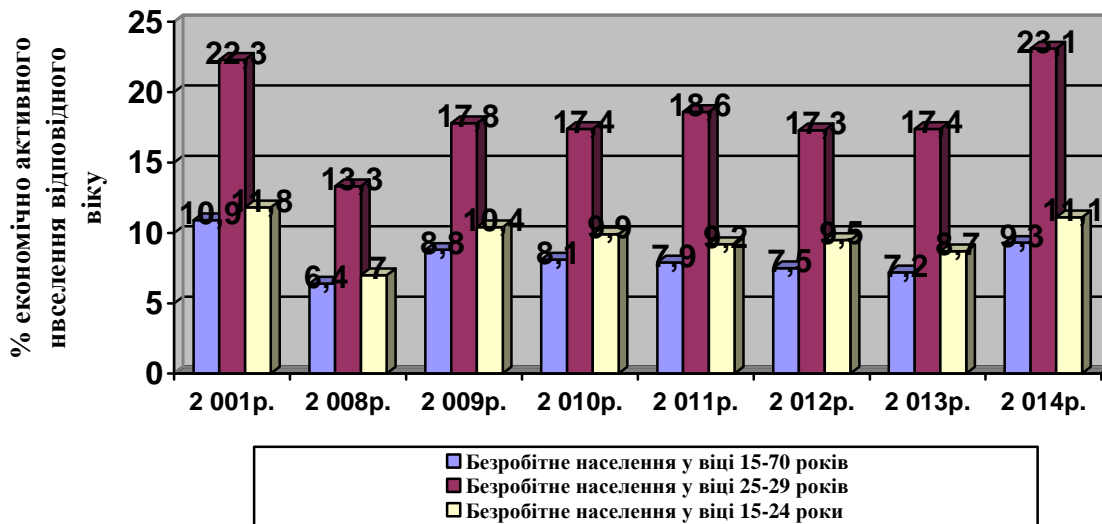

Рис. 1. Рівень безробіття населення у віці 15-70, 15-24 та 25-29 років, у середньому за 2001р. та 2008 – 2014 роки в Україні

Проблеми соціального захисту безробітної молоді не цілком відрегульовані на законодавчому рівні, що відчутно впливає на її матеріальне становище та соціальну поведінку.

Останнім часом наявна тенденція до збільшення кількості безробітної молоді, у якій безробіття триває понад рік, і, як наслідок, руйнуються професійні навички. До того ж молоді люди розраховують на допомогу держави, батьків, що також знижує мотивацію до праці.

Демографічну структуру ринку праці України утворюють більше ніж на третину молоді люди, а саме безробітна молодь таких груп, як:

- випускники загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і вищих навчальних закладів;

- звільнені у зв'язку зі змінами в організації виробництва;
- військовослужбовці, звільнені зі строкової служби у Збройних силах;
- жінки, які перебували у відпустці з догляду за дітьми, домогосподарки;
- інші категорії (звільнені у зв'язку з плінністю кадрів, школярі 9-10 класів, молодь, незайнята більше

одного року, та ін.).

Останнім часом багатьох людей цікавить таке питання, як: «Які ж спеціальності нині затребувані на українському ринку праці?» В останні роки роботодавці приділяють увагу та готові поборотися за випускників вищих навчальних закладів за технічним напрямом підготовки. Традиційно в особливій пошані перебувають молоді фахівці з інформаційних технологій, та випускники інженерно-технічних спеціальностей, які мають високі шанси знайти роботу за спеціальністю. Також переважно за спеціальністю йдуть працювати і юристи. Зовсім протилежна ситуація нині спостерігається у лавах економістів та архітекторів.

Як показує практика, більшість випускників знаходять роботу за допомогою знайомих, в інтернеті або газетах. Близько 10% - звертаються у Державну службу зайнятості або в університетські центри зайнятості.

Основними мотивами, що спонукають молодь змінити роботу або знайти додатковий заробіток, є :

- низький рівень оплати праці;
- кар'єрне зростання;
- незадоволеність умовами праці;
- майбутнє звільнення або закінчення строку контракту;
- невивплата заробітної плати;
- невідповідність роботи отриманій кваліфікації;
- інші особисті причини.

Порівняно зі світовими даними цифри офіційного молодіжного безробіття в Україні, на перший погляд, не критичні. Проте, відомості Держстату рідко відображають реальну картину.

Проблему загострюють надзвичайно низькі заробітні плати, які пропонуються українцю на початку кар'єрного шляху. Невисока платня, відсутність перспектив та підтримки - усе це значно звужує можливості сучасної молоді.

Проблемною є мотивація працевлаштування випускників. Аналіз трудової орієнтації випускників професійних навчальних закладів показав, що майже дві третини випускників за 2-3 місяці до закінчення навчання не знають свого майбутнього місця роботи. Тобто, навчальні заклади готують певним чином неконкурентоспроможну на ринку праці робочу силу, тобто майбутніх безробітних, витрачаючи на це значні кошти внаслідок несформованості механізму реалізації мотивів.

Випускники шкіл з повною середньою освітою дещо переоцінюють свої можливості щодо продовження навчання й отримання бажаної професії, оскільки часто реалії сьогодення не збігаються зі сподіваннями молодого покоління. Відомо, що продовжують подальше навчання далеко не всі бажанчі. При цьому планують вступити до ВНЗ близько 77% з-поміж бажанчих продовжити навчання, а до професійних навчальних закладів – лише близько 12%. Що стосується пошуків роботи, то тільки близько 3% випускників загальноосвітніх шкіл виявляють бажання шукати роботу одразу після закінчення школи [11].

Іноді випускники відмовляються від роботи через низьку заробітну плату. Молоді без досвіду навіть у столиці пропонують працювати за 1,5-2,5 тис грн. Це стосується різних сфер. На роботу з такою заробітною платою можна влаштуватися оператором в колл-центр, кур'єром, касиром, секретарем, помічником бухгалтера чи юриста.

Говорити про те, що нині створено широку базу для працевлаштування молоді, котра не досягла 18 років, не можна. Влада вирішує цю проблему, реалізуючи програму квотування робочих місць для неповнолітніх, інвалідів, іншого молодіжного контингенту, виділяючи досить значні кошти на створення нових робочих місць, яких, як і раніше, не вистачає. Підліткам можуть запропонувати некваліфіковану роботу кур'єра, озеленювача, прибиральника тощо.

Висновок. У сучасних умовах необхідно активізувати процеси підтримки ініціатив молоді щодо професійної підготовки та працевлаштування, заохочення її до активного пошуку роботи й отримання спеціальності або професії, що користується попитом на ринку праці. Для цього дуже важливою є повна та кваліфіковано надана інформація щодо перспектив професійного зростання молоді.

Варто створювати такі умови, завдяки яким молодь була б зацікавлена в регламентованих видах діяльності, сприяти відродженню ціннісних орієнтацій до праці, які є основними засобами досягнення різноманітних цілей і, отже, виконують функцію регулятора соціальної поведінки особи.

Засоби масової інформації, молодіжні організації повинні психологічно готувати молодь до усвідомлення нею тієї ролі, яку вона може та буде відігравати в розвитку своєї країни, зміни ставлення до деяких поширених серед молоді форм діяльності, що є тимчасовими та неперспективними за умов функціонування цивілізованого ринкового середовища.

Основними заходами в межах реформування системи освіти мають стати: створення дієвої та ефективної системи безперервного навчання; введення в усіх навчальних закладах дисципліни, яку б викладав практикуючий психолог, який формував би у молоді позитивну мотиваційну поведінку у ставленні до праці, упевненість у собі тощо; створення в усіх навчальних закладах підрозділів із працевлаштування своїх випускників; здійснення прогнозування обсягів професійної підготовки молоді в навчальних закладах різних

типів з урахуванням попиту на ринку праці, посилити інформаційні роботи молодіжного центру зайнятості та підвищити рівень співпраці з громадськими студентськими організаціями ВНЗ і т. ін.

Державна політика щодо боротьби з молодіжним безробіттям є недостатньо ефективною. Це підтверджується відсутністю зв'язку між вузами та ринком праці, браком стимулювання роботодавців, які створюють робочі місця для молоді.

Процес системних змін в економіці та її пристосування до якісних і дорогих європейських стандартів вимагає глибоких змін з боку трудящих і капіталу. Держава повинна створювати умови та підтримувати взаємодію головних учасників ринку зайнятості [10]. Суспільне значення праці будуть визначати юридичні, економічні та суспільні зв'язки між трьома суб'єктами: працівник, роботодавець і держава. Відповідно до цього важливим стає зв'язок між органами й організаціями: держави, роботодавців, працівників.

Література.

1. Нікіфоров П.О., Вольська А.О. Фінансово-економічні аспекти праці та боротьби з безробіттям / Фінанси України. - 2008. - №10. - С. 23-30.
2. Статистичні дані Державного комітету статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: www.ukrstat.gov.ua.
3. Колишня Л.М. Безробіття в умовах формування ринкових відносин // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 6. – С. 9-11.
4. Пазюк О., Пономарьова О. Проблеми безробіття в Україні // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 2. – С. 3-10.
5. «Азаровщина» і безробіття замість податкової справедливості // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,6246736,00>
6. Полторак В.А., Акімов Д.І., Соціальний маркетинг та регулювання соціальних проблем у кризовому суспільстві / Вісник Львівського Університету. – 2010.- Вип. 4. С. 260-266.
7. Левчук Г.В. Сучасні проблеми, тенденції та аналіз безробіття населення в Україні // Вісник Бердянського університету економіки. – № 3(7) – 2009. – С. 75-79.
8. Соколова Т.М. Структура зайнятості та безробіття: проблеми та тенденції // Україна: аспекти праці. – 2010. – №2. – С. 7-11.
9. Державна служба зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=3054
10. Українська правда. Економічна правда Молодіжне безробіття: втрачене покоління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.epravda.com.ua/news/2012/03/16/318783/view_print.
11. Романюк О. В. Проблеми працевлаштування молоді [Електронний ресурс] / О. В. Романюк. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2011_6/files/EC611_53.pdf
12. Аналітична записка щодо перспективи запровадження в Україні гарантованого забезпечення молоді першим робочим місцем. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/December2009/15.htm>

References.

1. Nikiforov, P. A. and Wolski, A. A. (1993), "Economic and financial aspects of employment and combating unemployment", Finance of Ukraine, vol. 10, pp. 23-30.
2. Statistical data of the State statistics Committee of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode to a resource: www.ukrstat.gov.ua.
3. Kolishnya L. M. (2010), "Unemployment in the conditions of formation of market relations", Ukraine: aspects of labour vol. 6, pp. 9-11.
4. Pazyuk, A. and Ponomareva V. (2004), "The problem of unemployment in Ukraine", Ukraine: aspects of labour, vol. 2, pp. 3-10.
5. "Azarovschina" and unemployment is tax justice // [Electronic resource]. – Access mode to a resource: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,6246736,00>.
6. Poltorak V. A. and Akimov D. I. (2010), "Social marketing and regulation of social problems society in crisis", Bulletin of Lviv University vol. 4, pp. 260-266.
7. Levchuk, G. V. (2009), "Contemporary issues, trends and analysis of unemployment of the population in Ukraine", Bulletin of Berdyansk University of Economics, vol. 3(7), pp. 75-79.
8. Sokolova T. M. (2010), "The structure of employment and unemployment: issues and trends", Ukraine: aspects of labor, vol. 2, pp. 7-11.
9. State employment service of Ukraine, available at: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=3054 (Accessed 17 August 2015)
10. Ukrainian Pravda. Economic truth (2013), "Youth unemployment: a lost generation", available at: http://www.epravda.com.ua/news/2012/03/16/318783/view_print (Accessed 4 August 2015)
11. Romaniuk V. A. "The problems of youth employment", available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2011_6/files/EC611_53.pdf (Accessed 4 September 2015)
12. Analytical note on the prospects for the introduction in Ukraine of guaranteeing the youth first workplace, available at: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/December2009/15.htm> (Accessed 25 August 2015).

Стаття надійшла до редакції 19.09.2015р.